УДК 316.42:316.4:364.04:502.131.1(477)
DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2025.108.13

Старєва А. М., Олексюк О. Є., Мазур В. М.

ІНКЛЮЗИВНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ЧИННИК ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Стійке суспільство, розвиток якого відбувається в контексті інклюзивності, позиціонується на сьогодні базисом найбільш успішної концепції збалансованого соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Реалії України та її євроінтеграційна векторність розвитку зумовлюють необхідність перегляду підходів до стратегічного стійкого зростання, із залученням фактору інклюзії до кожної з основних визначених цілей. Метою дослідження є аналіз потенціалу сучасних інклюзивних практик у контексті досягнення Україною ключових глобальних Цілей сталого розвитку. В статті обґрунтовано кризове становище окремих соціальних груп та його наслідки для економічного зростання, соціальної стабільності та екологічної безпеки національного простору. Проведено паралелі між стратегічними цілями, визначеними Стратегією сталого поступу України до 2030 року та глобальними Цілями сталого розвитку, визначеними Організацією об'єднаних націй. Доведено, що ключовим завданням інклюзивних практик визначено досягнення рівних можливостей та доступу до ресурсів усіх без виключення громадян, що дозволить знизити рівень соціальної напруги і нерівності. Проаналізовано національні цілі у контексті формування інклюзивного суспільства для сприяння тривалому загальному процвітанню. Виділено основні напрямки перспективного розвитку інклюзивного українського суспільства, серед яких – краща координація діяльності щодо просування інклюзії; розроблення сучасної системи акумуляції інформації; інтеграція концептів інклюзії у державну політику та публічне управління та інші. Обґрунтовано, що усвідомлення глобальним соціумом ціннісної значимості кожного індивіда створить міцну основу для формування інклюзивно-обумовленої системи світоглядних установок та успішного соціально-економічного стійкого розвитку.

Ключові слова: *стале зростання, інклюзія, цілі сталого розвитку, суспільство, доступ до ресурсів, рівність, соціально-економічний розвиток, інклюзивна практика.*

Дослідження практичної ролі інклюзивних практик у досягненні демократичною Україною основних Цілей сталого розвитку (ЦСР) актуалізуються на тлі загальної євроінтеграційної спрямованості розвитку національного суспільного простору. Звертаючи увагу на те, що інклюзія є сьогодні інструментом глобальної політики ООН, яка спрямовує світову спільноту у бік «кращого та стійкішого майбутнього для всіх», необхідно зазначити, що ЦСР пронизані інклюзивними трансформаціями, спрямованими на подолання існуючої дискримінації в найбільш широкому контексті.

Результати попередніх досліджень концептів сталого зростання України та аспектів її інклюзивного розвитку представлені в науковому дискурсі у публікаціях таких вчених, як О. Тарасюк [2], О. Попова [2], І. Іртищева [3], Н. Павліха [4], О. Чайкін, Е. Кірєєва [5], Х. Зелінська та ін. [6], О. Жукова та ін. [7], А. Крисоватий та ін. [8]. Авторами обґрунтовано критичну важливість інклюзії для досягнення ЦСР в Україні, що виступає гарантією дотримання ключового принципу стратегії – «leaving no one behind», тобто, «ніхто не залишиться позаду». Водночас, низка аспектів проблематики залишаються малодослідженими, зважаючи на виклики тривалої війни.

Усуваючи бар'єри та формуючи рівні можливості, інклюзивне суспільство дозволяє максимально наблизити реалізацію прав усіх без виключення громадян, у тому числі, в працевлаштуванні та освіті, що сприяє ширшій інноваційній діяльності, підвищенню рівня добробуту суспільства та його стійкості, узгодженню національних цілей розвитку України із ключовими масштабними цілями Організації Об'єднаних Націй.

Мета статті полягає у аналізі ролі інклюзивного розвитку українського суспільства у контексті досягнення глобальних ЦСР ООН.

Права людини стали найважливішою частиною інклюзивного мислення як продукту антропо-соціокультурної еволюції, що набув свого масштабного поширення завдяки глобальним викликам XX ст. Усвідомлення глобальним соціумом ціннісної значимості кожного індивіда створило основу для формування інклюзивно-обумовленої системи світоглядних установок, що поступово наповнили собою сучасне культурне поле [9].

За сприяння Програми розвитку ООН в Україні у межах проєкту «Інтеграція положень Конвенцій Ріо в національну політику України», експертами було проаналізовано потенціал адаптації ЦСР до сучасного контексту розвитку України. Ключовими були визначені сім Стратегічних цілей (СЦ) [10], котрі доцільно розглянути в контексті розвитку інклюзивного суспільства:

1) *СЦ 1. Сприяння інклюзивному збалансованому низьковуглецевому економічному зростанню та життєстійкій інфраструктурі* (компліментарна ЦСР ООН 8, 9): доступність економічного зростання та працевлаштування для всіх громадян, мінімізація нерівності, збільшення можливостей для підприємництва та самозайнятості, забезпечення захисту прав працівників, створення життєстійкої інфраструктури, сприяння інклюзивному інноваційному розвитку та енергоефективності;

2) *СЦ 2. Забезпечення сталого галузевого та регіонального розвитку* (ЦСР ООН 7, 11): гарантії рівноцінного доступу до можливостей та ресурсів, сприяння збалансованому розвитку регіонів з урахуванням

потреб маргінальних груп, підвищення ефективного використання енергії через рівний доступ всіх громадян, ефективне використання енергії, підтримку низьковуглецевих технологій, а також збереження національних традицій і культурних цінностей, інтеграція різних культурних груп у процес прийняття рішень для збалансованого розвитку регіонів, нівелювання культурних та етнічних обмежень;

3) *СЦ 3. Подолання бідності та скорочення нерівності, зокрема гендерної* (ЦСР ООН 1, Цілі 5): гарантії безперешкодного рівного доступу усіх верств соціуму, незалежно від соціально-економічного статусу, гендеру чи інших відмінностей, до базового матеріально-ресурсного забезпечення та основних та можливостей для забезпечення нормального процесу життєдіяльності, мінімізація дійсних та потенційних нерівностей між різними групами населення;

4) *СЦ 4. Забезпечення охорони громадського здоров’я, благополуччя та якісної освіти в безпечних і життєстійких населених пунктах* (ЦСР ООН 3, 4, 11): забезпечення безперешкодного рівного доступу до системи освіти та охорони здоров’я для усіх суспільних верств, включно із найбільш маргіналізованими та вразливими групами, повага до соціального різноманіття, інтеграція принципу пріоритетності навчання тривалістю у все життя; рівність міст, їх безпека, стійкість та збалансованість, інтегроване планування з участю громадськості;

5) *СЦ 5. «Забезпечення переходу до моделей збалансованого споживання і виробництва, збалансованого управління природними ресурсами та зміцнення заходів реагування на зміну клімату»* (ЦСР ООН 6, 12, 13, 15): пріоритетність інтеграції стратегії збалансованого споживання, циклічного виробництва і рециклінгу, захист вразливих соціальних груп, адаптація методів господарювання до глобальних змін клімату;

6) *СЦ 6. «Збереження наземних і морських екосистем та сприяння збалансованому використанню їхніх ресурсів»* (ЦСР ООН 14, 15): максимальне збереження екологічної збалансованості екосистем, підтримка біологічного різноманіття, залучення стейкхолдерів до екологічно відповідального виробництва;

7) *СЦ 7. «Забезпечення безпеки та доступу до правосуддя, створення підзвітних та інклюзивних інституцій»* (ЦСР ООН 16 та 10): пріоритетність побудови і розвитку мирного та інклюзивного суспільства, інтеграція усіх членів суспільства у процеси прийняття рішень, державні безпекові гарантії щодо захисту прав і свобод громадян, гарантування універсального доступу до захисту прав для усіх суспільних верств, створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях, зобов’язання до побудови відкритих та інклюзивних інституцій.

Проблематика соціальної відповідальності поступово виходить на перший план. Глобальні тренди на інклюзивні трансформації актуалізують значущість інклюзії як філософії незалежного життя, яка набуває в сучасну кризову епоху нового звучання. Цей підхід акцентує увагу на можливості кожної людини, у тому числі з дефіцитами в галузі здоров’я, вести незалежний спосіб життя, бути повноцінним членом суспільства [11].

Сталий розвиток на сьогодні необхідно розглядати як комплексний підхід до максимального задоволення поточних потреб, зберігаючи повноцінну спроможність майбутніх поколінь, що охоплює збалансованість економічного зростання, екологічної стійкості та соціальної інтеграції. Інклюзія в даному контексті позиціонується вирішальним чинником гарантії рівних можливостей, доступу до ресурсів, залучення до процесів прийняття рішень [12]. Щодо України інклюзія наділена особливою роллю, адже пріоритет інклюзивних практик сприяє максимально ефективному використанню колективних сил для досягнення довгострокового процвітання.

Необхідно відзначити, що в Україні існує низка проблем в розвитку інклюзивності суспільства. Серед них – слабке нормативне та інституційне забезпечення, неготовність соціуму до впровадження інклюзивних практик, низький рівень галузевого інвестування, стагнація та незацікавленість стейкхолдерів [13]. Зважаючи на це, необхідно концентрувати увагу на створенні централізованих платформ і хабів, діяльність яких має бути присвячена адаптації суспільних процесів до вимог інклюзивності та стійкості, цифровому вдосконаленню і впровадженні сталих практик у національні реалії. Формування безбар’єрного інформаційного середовища, розроблення спеціальних мобільних застосунків і «розумних» сервісних рішень в синергії дозволить максимально персоналізувати суспільні наративи, підвищить рівень доступності основних категорій послуг для усіх, без виключення, соціальних груп.

Підсумовуючи вище зазначене, серед ключових цілей перспективного зростання інклюзивного українського суспільства необхідно виділити:

1) досягнення більшої скоординованості управлінської діяльності щодо просування інклюзії на державному та місцевому рівнях;

2) інтеграція концептів розвитку інклюзивності у загальнодержавну політику;

3) сприяння розвитку громадських ініціатив і кампаній з просування інклюзивної освіти;

4) формування інноваційного підходу до системи збору точних даних та поточних показників, які б відображали цілі сталого розвитку та інклюзії;

5) розроблення концепції інклюзивного дизайну як невід’ємної частини загальної архітектоніки;

6) активне просування інклюзивних можливостей у охороні здоров’я, галузі освіти, розширення можливостей працевлаштування [14].

Як демонструє практика розвинених європейських країн, на сьогодні пріоритети розвитку суспільства в контексті інклюзивності вбачаються у створенні та популяризації цільових інформаційних онлайн-ресурсів, розвитку та адаптації інфраструктурного забезпечення, розроблення персоналізованих пропозицій для максимального задоволення потреб людей з особливими потребами [15].

Стратегічні цілі ООН, які ведуть співтовариства до сталого розвитку, актуалізують глобальні інклюзивні трансформації, які мають спиратися на політичні інститути, що гарантують як індивіду, спільнотам, так і економічним одиницям безпеку та захист інтересів, політична рівність, неупередженість правових механізмів регулювання життєдіяльності, створення можливостей для розвитку, підприємництва, особистісного та професійного зростання, рівний розподіл ресурсів. Становлення інклюзивних політичних інститутів сприятиме різноманітності у всіх можливих контекстах, збереженню рівності можливостей для реалізації свого вибору, права на самовираження, забезпеченню у спільноті місця кожному, у тому числі, людям з особливими потребами у сфері здоров'я, представникам різних культур, рас, статі, соціальних прошарків тощо.

Висновки. Стрімка динаміка сучасної епохи спричинила розвиток максимальної асинхронії у суспільстві. В Україні серед основних проблем в розвитку інклюзивності – слабке нормативне та інституційне забезпечення, неготовність соціуму до впровадження інклюзивних практик, стагнація та незацікавленість стейкхолдерів.

Головна мета інклюзії як універсалії сучасної культури та інструменту сталого зростання України полягає в тому, щоб забезпечити гарантії рівноцінного доступу до можливостей та ресурсів, сприяти збалансованому розвитку регіонів з урахуванням потреб маргінальних груп, максимально ефективно використовувати ресурс кожної людини, що дозволить вийти на новий етап суспільного розвитку. Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробленні інклюзивних індикаторів сталого розвитку межах сервісної системи, яка сприятиме сталому розвитку.

Використана література:

1. Тарасюк О. В. Теоретичні засади формування концепції сталого розвитку та її практична реалізація на сучасному етапі розвитку суспільства. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 1 (111). С. 51–63. DOI :https://doi.org/10.26642/ema-2025-1(111)-51-63
2. Popova O. H. Inclusive development: a new concept or an update of the sustainable development concept? *Economy and forecasting*. 2020. №1. P. 112–123. DOI :https://doi.org/10.15407/ econforecast.2020.01.112
3. Іртищева І. Оцінка рівня сталого інклюзивного розвитку України. Modeling the development of the economic systems. 2023. № 2. С. 159-165. DOI : https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-21
4. Павліха Н. В. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 516 с. URL : https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22187/1/Bezpeka_stal_rozv.pdf
5. Chaikin O., Kirieieva E. Branch approach to sustainable development and inclusive growth: Ukraine case. Scientific Horizons. 2020. №06 (91). P. 19–25. DOI : 10.33249/2663-2144-2020-91-6-19-25.
6. Zelinska H., Andrusiv U., Daliak N., Dovgal O., Lagodiienko V. Sustainable development: Trends in Ukraine and the world. Journal of Environmental Management & Tourism. 2021. №12(5). P. 1179–1187. DOI : 10.14505/jemt.v12.5(53).03
7. Zhukova O., Platash L., Tymchuk L. Inclusive education as a tool for implementing the sustainable development goals on the basis of humanization of society. Problemy Ekorozwoju. 2022. №17(1). P. 114–122. DOI : https://doi.org/10.35784/pe.2022.1.11
8. Krysovatyy A., Ptashchenko O., Kurtsev O., Ovagim A. The concept of inclusive economy as a component of sustainable development. *Problemy Ekorozwoju*. 2024. № 19(1). DOI:10.35784/preko.5755
9. Shaw R. All-hazards approach for a resilient, sustainable and inclusive society. In All-hazards approach: towards resilience building (P. 277–284). Singapore: Springer Nature Singapore, 2024. DOI : https://doi.org/10.1007/978-981-97-1860-3_18
10. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. UNDP, 2017. URL : https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/strategiya-staloho-rozvytku-ukrayiny-do-2030-roku
11. Stukalo N. V., Lytvyn M. V., Petrushenko Y. M., Kolinets L. B. The concept of sustainable development of Ukraine in the context of global threats. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2021. №3. P. 178–183. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84732
12. Pavlov A. I., Didukh S. M. Inclusive development of Ukraine as a system. The Problems of Economy. 2020. №4(46). P. 75–81. DOI : https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-75-81
13. Kharazishvili Y., Kwilinski A., Grishnova O., Dzwigol H. Social safety of society for developing countries to meet sustainable development standards: Indicators, level, strategic benchmarks (with calculations based on the case study of Ukraine). *Sustainability*. 2020. №12(21). 8953. DOI : https://doi.org/10.3390/su12218953
14. Akimova L. M., Levytska S. O., Pavlov K. V., Kupchak V. R., Karpa M. I. The role of accounting in providing sustainable development and national safety of Ukraine. *Financial and credit activity problems of Theory and Practice.* 2019. №3(30). P. 54–61. DOI : https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i30.179501
15. Радіонова І. О. Інклюзивне суспільство: від теорії до реальності. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки.* 2019. №2(16). С. 195–207. DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.2537792

References:

1. Tarasiuk O. V. (2025). Teoretychni zasady formuvannia kontseptsii staloho rozvytku ta yii praktychna realizatsiia na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva [Theoretical foundations of the formation of the concept of sustainable development and its practical implementation at the present stage of social development]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*. № 1 (111). S. 51–63. DOI : https://doi.org/10.26642/ema-2025-1(111)-51-63 [in Ukrainian]

2. Popova O. H. (2020). Inclusive development: a new concept or an update of the sustainable development concept? Economy and forecasting. № 1. P. 112–123. DOI : https://doi.org/10.15407/ econforecast.2020.01.112
3. Irtyshcheva I. (2023). Otsinka rivnia staloho inkliuzyvnoho rozvytku Ukrainy [Assessment of the level of sustainable inclusive development of Ukraine]. Modeling the development of the economic systems. № 2. S. 159–165. DOI : https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-21 [in Ukrainian].
4. Pavlikha N. V., Tsymbaliuk I. O., Khomiuk N. L. (2022). Bezpeka staloho rozvytku rehioniv ta terytorialnykh hromad Ukrainy na zasadakh inkliuzyvnoho zrostannia [Security of sustainable development of regions and territorial communities of Ukraine on the basis of inclusive growth] : monohrafiia Lutsk: Vezha-Druk. 516 s. URL : https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22187/1/Bezpeka_stal_rozv.pdf [in Ukrainian]
5. Chaikin O., Kirieieva E. (2020). Branch approach to sustainable development and inclusive growth: Ukraine case. *Scientific Horizons*. № 06 (91). P. 19–25. DOI : 10.33249/2663-2144-2020-91-6-19-25
6. Zelinska H., Andrusiv U., Daliak N., Dovgal O., Lagodiienko V. (2021). Sustainable development: Trends in Ukraine and the world. *Journal of Environmental Management & Tourism*. № 12(5). P. 1179–1187. DOI: 10.14505/jemt.v12.5(53).03 25
7. Zhukova O., Platash L., Tymchuk L. (2022). Inclusive education as a tool for implementing the sustainable development goals on the basis of humanization of society. *Problemy Ekorozwoju*. № 17(1). P. 114–122. DOI: https://doi.org/10.35784/pe.2022.1.11
8. Krysovatyy A., Ptashchenko O., Kurtsev O., Ovagim A. (2024). The concept of inclusive economy as a component of sustainable development. *Problemy Ekorozwoju*. № 19(1). DOI : 10.35784/preko.5755
9. Shaw R. (2024). All-hazards approach for a resilient, sustainable and inclusive society. In All-hazards approach: towards resilience building. Springer Nature Singapore. DOI : https://doi.org/10.1007/978-981-97-1860-3_18
10. Stratehiia staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku [Sustainable Development Strategy of Ukraine until 2030]. UNDP, 2017. URL : https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/stratehiya-staloho-rozvytku-ukrayiny-do-2030-roku [in Ukrainian].
11. Stukalo N. V., Lytvyn M. V., Petrushenko Y. M., Kolinets L. B. (2021). The concept of sustainable development of Ukraine in the context of global threats. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. № 3. P. 178–183. URL :https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84732
12. Pavlov A. I., Didukh S. M. (2020). Inclusive development of Ukraine as a system. *The Problems of Economy*. № 4(46). P. 75–81. DOI :https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-75-81
13. Kharazishvili Y., Kwilinski A., Grishnova O., Dzwigol H. (2020). Social safety of society for developing countries to meet sustainable development standards: Indicators, level, strategic benchmarks (with calculations based on the case study of Ukraine). *Sustainability*. № 12(21). 8953. DOI : https://doi.org/10.3390/su12218953
14. Akimova L. M., Levytska S. O., Pavlov K. V., Kupchak V. R., Karpa M. I. (2019). The role of accounting in providing sustainable development and national safety of Ukraine. *Financial and credit activity problems of Theory and Practice*. № 3(30). P. 54–61. DOI :https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i30.179501
15. Radionova I. O. (2019). Inkliuzyvne suspilstvo: vid teorii do realnosti [Inclusive society: from theory to reality]. *Suchasne suspilstvo: politychni nauky, sotsiolohichni nauky, kulturolohichni nauky*. № 2(16). S. 195–207. DOI :https://doi.org/10.5281/zenodo.2537792 [in Ukrainian]

A. Starieva, O. Oleksiuk, V. Mazur. Inclusive society as a factor in achieving sustainable development goals in Ukraine

By removing barriers and creating equal opportunities, an inclusive society allows for the realization of the rights of all citizens without exception, including in employment and education, which contributes to broader innovative activity, increasing the level of well-being of society and its sustainability, and aligning the national development goals of Ukraine with the key large-scale goals of the United Nations. The purpose of the article is to analyze the role of inclusive development of Ukrainian society in the context of achieving the UN global goals and justifying the directions for implementing its narratives in the practice of national progress. The UN strategic goals, which lead communities to sustainable development, actualize global inclusive transformations, which should be based on political institutions that guarantee security and protection of interests for individuals, communities, and economic units, political equality, impartiality of legal mechanisms for regulating life, creation of opportunities for development, entrepreneurship, personal and professional growth, and equal distribution of resources. The study identifies the main areas of promising development of inclusive Ukrainian society, in particular, better coordination of activities to promote inclusion; inclusion of inclusion development in state policy; stimulation of a public campaign to promote inclusion; creation of a data collection system; implementation of the concept of universal design – from architecture to the learning environment and healthcare; promotion of inclusive opportunities in the field of education and the labor market. The main goal of inclusion as a universal of modern culture, which has the potential to be an effective tool for sustainable growth in Ukraine.

Key words: *sustainable growth, inclusion, sustainable development goals, society, access to resources, equality, socio-economic development, inclusive practice.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 14.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.12.2025
Дата публікації: 31.12.2025